

De selectie van verkiesbare kandidaten

Een analyse van de Belgische Kamerverkiezingen 1999-2010

Gert-Jan Put en Bart Maddens

**ABSTRACT: The Selection of Candidates for Realistic List Positions.
An Analysis of the Elections of the Belgian Lower Chamber 1999-2010**

In a closed or semi-open PR-system, the designation of the MPs is primarily determined by their position on the list. In this paper, we attempt to find out on the basis of which criteria a party selects the candidates who are most likely to be elected, due to their high and/or visible position on the list. We do so by comparing these realistic candidates with the candidates on unrealistic positions on the list. A multi-level logistic regression analysis of the Flemish candidates in four subsequent federal elections in Belgium shows that the selectorates have a marked preference for incumbents and for mayors. Aldermen also stand a better chance of being elected, but only if they are from a larger communality. Women are strongly underrepresented amongst the realistic candidates, but this is only due to the fact that there are relatively few women mayors and incumbents.

KEYWORDS: candidate selection, representation, Belgium

---

1. Inleiding

Het uitvoerige empirische onderzoek naar de representativiteit van parlementen toont aan dat een parlement nooit een perfecte afspiegeling vormt van de maatschappij (Aaronovitch, 1961; Best & Cotta, 2000; Norris, 1997; Putnam, 1976; Ross, 1955). Zowel het kiessysteem als de selectieprocedures in de partijen leiden tot de over- of ondervertegenwoordiging van bepaalde groepen. Deze bijdrage gaat over de tweede factor: de selectie van kandidaten door de partijen. In een semi-openlijst-PR-systeem als het Belgische hebben de vertekeningen in de representatie vooral te maken met de selectie van de verkiesbare kandidaten en de criteria die daarbij worden gehanteerd. Hamvraag is dan welke kandidaten op verkiesbare

plaatsen worden gezet, en welke zich tevreden moeten stellen met een opvulplaats op de lijst. Dit gaan we na via een kwantitatieve analyse van de Vlaamse lijsten voor de verkiezingen van de Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers in de periode 1999-2010.

Vooraf willen we deze bijdrage situeren binnen de sterk groeiende literatuur over kandidatenselectie. De meeste van deze studies hebben het over de aard van de selectieprocedures (Bille, 2001; Lundell, 2004; Rahat & Hazan, 2001, 2010). Deze auteurs bestuderen het niveau van inclusiviteit en decentralisatie binnen partijen en proberen te achterhalen welke exogene en endogene factoren het selectieproces beïnvloeden. Andere studies concentreren zich op de uitkomst van het selectieproces en brengen de eigenschappen van de geselecteerde kandidaten in kaart (Bochel & Denver, 1983; Gallagher, 1988; Seligman, 1971). Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen objectieve kenmerken (zoals etniciteit, geslacht, leeftijd en woonplaats) en subjectieve kenmerken (zoals eloquentie, management en mediavaardigheden). Daarbij wordt er doorgaans van uitgegaan dat het selectoraat streeft naar een optimale mix van kandidaten. Sommigen hebben het in dit verband over *ticket-balancing* (Matthews & Valen, 1999; Valen, 1988).

Hoe deze evenwichtsoefening precies verloopt, hangt uiteraard in de eerste plaats af van het kiessysteem. Hoe groter de kieskring, des te gemakkelijker het is voor het selectoraat om een evenwichtige en representatieve lijst samen te stellen (Matland & Studlar, 1996). Tegelijkertijd zijn lange en al dan niet goed uitgebalanceerde lijsten deels gezichtsbedrog. Uiteindelijk zijn enkel de verkiesbare plaatsen er echt belangrijk. Dat is zeker zo in een geslotenlijststelsel, maar ook in een open of semi-open systeem hebben kandidaten die hoger op de lijst staan automatisch meer voorkeurstemmen (Miller & Krosnick, 1998). Kiesers kijken blijkbaar vooral naar de kandidaten op prominente en zichtbare plaatsen. Het is dan ook belangrijk om een onderscheid te maken tussen verkiesbare en niet-verkiesbare kandidaten op de lijst. De eerste groep maakt een relatief grote kans om verkozen te raken door hun aantrekkelijke plaats op de lijst. De tweede groep bestaat uit kandidaten die de lijst 'opvullen'. Het is niet helemaal correct om hier van onverkiesbare plaatsen te spreken, aangezien er altijd een, weliswaar kleine, kans op verkiezing blijft bestaan. Daarom spreken sommige auteurs eerder van 'realistische' en 'onrealistische' plaatsen (Rahat & Hazan, 2010). Politieke partijen maken vaak zelf het onderscheid tussen verschillende categorieën van lijstplaatsen in hun lijstvormingsproces (De Winter, 1988; De Winter & Brans, 2003; Obler, 1970). We kunnen ons baseren op dit onderscheid tussen verkiesbare en onverkiesbare kandidaten om zicht te krijgen op de selectiecriteria die de partijen hanteren. Het probleem bij dit soort onderzoek is dat we enkel de geselecteerde kandidaten kennen en die niet kunnen vergelijken met de groep potentiële maar niet-geselecteerde kandidaten. De vertekening in de samenstelling van het parlement is niet enkel het gevolg van de selectie door de partijen maar ook van een

vertekening in het aanbod van kandidaten (Narud *et al.*, 2002). Om de impact van de selectie door de partij te kunnen vatten, moeten we de geselecteerde kandidaten kunnen vergelijken met de niet-geselecteerde maar beschikbare kandidaten. Holland (1987, p. 54) stelt dit als volgt “only by juxtaposing [office-holders] with both non-elected and non-selected candidates can recruitment studies progress beyond the status of a superficial check-list of socio-economic similarities and differences”. Het probleem is natuurlijk dat we de potentiële kandidaten niet kennen. In lijst-PR-systemen met grote kieskringen kunnen we de niet-verkiesbare kandidaten echter als referentiegroep nemen. Dit houdt in dat we de kandidaten op de onrealistische plaatsen als *proxies* beschouwen voor de totale groep van potentiële kandidaten.

Een dergelijk onderzoeksdesign is uiteraard enkel zinvol in lijst-PR-systemen met grote kieskringen, waar het aantal beschikbare plaatsen op de kandidatenlijst telkens een stuk hoger ligt dan het aantal beschikbare zetels in de kieskring. In dit systeem kan de subgroep van kandidaten op verkiesbare plaatsen beschouwd worden als het equivalent van de kandidaten in het *first past the post*-systeem. Hoe maken we dan het onderscheid tussen realistische en onrealistische kandidaten? Zoals gezegd maken de partijen zelf dit onderscheid bij de selectieprocedure. Om te weten welke kandidaten als verkiesbaar worden beschouwd, moeten we ons baseren op een analyse van de selectieprocedures binnen de partijen.

België is een geschikte *case* om dit onderzoeksdesign uit te testen. De verkiezingen voor de Kamer van Volksvertegenwoordigers worden georganiseerd in een lijst-PR-systeem met grote kieskringen. We beschikken over een uitgebreide dataset met gegevens over de kandidaten van de Vlaamse partijen voor de jongste vier Kamerverkiezingen. Als we deze data *poolen* voor de vier verkiezingen, verkrijgen we een groep van realistische kandidaten die groot genoeg is om, via een multivariate analyse, te worden gecontrasteerd met de niet-realistische kandidaten. Eerst formuleren we een aantal hypothesen betreffende de variabelen die mogelijk bepalend zijn voor de selectie door de partijen.

2. Variabelen en hypothesen

Op basis van de bestaande literatuur kunnen we drie groepen onafhankelijke variabelen identificeren: (1) individuele socio-economische variabelen (geslacht, leeftijd en beroep), (2) individuele politieke variabelen (lokale, regionale en nationale mandaten, ervaring met campagnes), en (3) op een geaggregeerd niveau, de bevolkingsgrootte van de gemeente waar de kandidaat woont. We bespreken eerst deze verklarende variabelen en gaan daarna in op de responsvariabele, namelijk het al dan niet bekleden van een verkiesbare plaats op de lijst.

2.1. *Socio-economische variabelen*

Terwijl vrouwen traditioneel sterk ondervertegenwoordigd waren in West-Europese parlementen, is deze *gender bias* geleidelijk afgenomen (Diaz, 2005; Norris & Lovenduski, 1993; Philips, 1995). Selectoraten hadden een sterke voorkeur voor mannelijke kandidaten (Bochel & Denver, 1983). De introductie van een quotaregulering heeft de partijen er in veel landen toe verplicht om de *gender bias* in hun selectieproces te reduceren. In heel wat landen leidt die quotawetgeving er ook toe dat er meer vrouwen worden geselecteerd voor verkiesbare plaatsen. Zo maakt bijvoorbeeld de Argentijnse quotawetgeving het onderscheid tussen verkiesbare en niet-verkiesbare plaatsen op de lijst (Jones, 1996; Meier, 2004). Vraag is in hoeverre zo'n strenge quotaregulering ertoe leidt dat de selectie van kandidaten voor verkiesbare plaatsen volledig gender-neutraal wordt. In België werden er voor het eerst quota opgelegd voor de verkiezingen van 1995: toen was één derde van de plaatsen op de lijst gereserveerd voor vrouwen. Vanaf 2003 werd dat de helft. In 2003 was ook minstens één van de hoogste drie plaatsen op de lijst voorbehouden voor een vrouw en vanaf 2007 één van de twee hoogste plaatsen. We verwachten daarom dat er nog een *gender bias* aanwezig zal zijn in de selectie van verkiesbare kandidaten in 1999 en in mindere mate in 2003, maar dat die in 2007 en 2010 grotendeels verdwenen zal zijn.

Wat het beroepsprofiel betreft heeft empirisch onderzoek uitgewezen dat de zogenaamde *brokerage jobs* of *politics-facilitating occupations* zoals leraar, jurist, journalist en ambtenaar oververtegenwoordigd zijn in het parlement (Cairney, 2007; Norris & Lovenduski, 1995). Kandidaten met een dergelijke beroepsachtergrond bezitten een aantal subjectieve persoonskenmerken die hen in de ogen van de partijen de meer geschikte kandidaten maken. We verwachten dan ook dat deze beroepen oververtegenwoordigd zullen zijn onder de verkiesbare kandidaten op de lijst. Daarnaast verwachten we dat één specifieke beroeps categorie het sterkst bevoordeeld wordt, met name de (voormalige) partijmedewerkers. Het gaat hier om politieke professionals die doorgaans al hebben bewezen loyaal te zijn ten opzichte van de partij en bovendien goed vertrouwd zijn met de interne keuken van de kandidatenselectie. Daarom verwachten we een oververtegenwoordiging van (voormalige) partij- en kabinetsmedewerkers bij de verkiesbare kandidaten.

Over de rol van de leeftijd in het selectieproces bestaat minder onderzoek. Er zijn aanwijzingen dat de partijselectoraten een voorkeur hebben voor kandidaten van middelbare leeftijd. Studies naar politieke rekrutering binnen de Britse politieke partijen tonen aan dat kandidaten van in de veertig jaar het meest in trek zijn bij zowel Labour als bij de Conservative Party (Norris & Lovenduski, 1995). De partijen hebben misschien wel een goede reden om geen jonge kandidaten te selecteren. In België blijken lijsten minder succesvol te zijn naarmate de gemiddelde

leeftijd lager ligt (Maddens & Put, 2011). Deze vertekening weerspiegelt zich in de samenstelling van de parlementen: in de meeste Europese nationale parlementen schommelt de gemiddelde leeftijd van een parlamentslid rond de 43 jaar (Best & Cotta, 2000). Dit komt waarschijnlijk doordat kandidaten van middelbare leeftijd volop bezig zijn met het uitbouwen van een professionele carrière en daardoor een uitgebreid sociaal netwerk hebben. Waarschijnlijk impliceert dit ook dat gepensioneerden minder aantrekkelijke kandidaten zijn voor partijen. We verwachten dan ook dat er een curvilineair effect is van leeftijd op de kans om geselecteerd te worden voor een verkiesbare plaats: die kans zal eerst toenemen naarmate de kandidaat ouder wordt en afnemen wanneer de kandidaat de pensioengerechtigde leeftijd bereikt.

2.2. Politieke variabelen

Het is een gemakkelijke voorspelling dat de selectoraten een voorkeur hebben voor *incumbents*. Deze uittredende parlamentsleden of ministers hebben immers een belangrijk strategisch voordeel bij verkiezingen. Ze zijn relatief bekend binnen de kieskring, krijgen meer media-aandacht en beschikken over meer financiële en organisatorische hulpmiddelen (Cox & Katz, 1996; Gelman & King, 1990). Kiezers stemmen ook sneller voor *incumbents*, omdat die als meer ervaren worden beschouwd (Bernhardt & Ingberman, 1985). *Incumbents* hebben normaal gezien ook een politiek netwerk dat hen kan helpen om de herverviering veilig te stellen (Ranney, 1981). Overigens hebben zij vaak zelf een beslissende stem bij de selectie. Terwijl de *incumbency bias* in het selectieproces vooral bestudeerd is in meerderheidssystemen, stelt Liang (2011) dat dit effect ook sterk aanwezig is in proportionele systemen. We verwachten dus dat een *incumbent* een veel grotere kans heeft om opnieuw geselecteerd te worden als verkiesbare kandidaat.

Sommige van de argumenten die in het voordeel van de *incumbents* pleiten, gelden ook voor andere kandidaten. In empirisch onderzoek wordt het concept campagne-ervaring vaak gereduceerd tot *incumbency* (Hoffman *et al.*, 2001; Marsh, 1987; Van Dunk, 1997). Maar politici die keer op keer kandidaat zijn zullen ervaring opdoen, een campagnenetwerk uitbouwen en naambekendheid verwerven, ook al worden ze niet verkozen. Het lijkt aannemelijk dat de positie van een politicus binnen de partij sterker wordt naarmate hij/zij meer campagne-ervaring heeft verworven. Wie telkens opnieuw kandidaat is, geeft blijk van loyauteit ten opzichte van de partij en haar ideologie. De selectie voor een verkiesbare plaats kan dan gezien worden als een beloning voor de trouw en de inzet bij vorige verkiezingen als niet-realistische kandidaat. De hypothese is dus dat hoe vaker een politicus bij vorige verkiezingen kandidaat was, hoe hoger de kans is dat hij of zij een verkiesbare plaats krijgt.

De notie van *incumbency* kan uitgebreid worden naar mandaten op het lokale niveau. Politici met een lokaal mandaat zijn bekender en beschikken over een zeker campagnenetwerk. Dat is bij uitstek het geval voor uitvoerende mandaten zoals het ambt van burgemeester of schepen. Kandidaten die zulke mandaten bekleeden zullen ook sterker verbonden zijn met de lokale gemeenschap. Die lokale verankering wordt doorgaans als een belangrijke electorale troef beschouwd (Blais *et al.*, 2003; Shugart *et al.*, 2005; Tavits, 2010). We verwachten dan ook dat burgemeesters en schepenen meer kans zullen maken om te worden geselecteerd voor een verkiesbare plaats.

2.3. Gemeentekennmerken

Tegelijkertijd is het logisch dat het effect van lokale mandaten samenhangt met een variabele op een hoger niveau, namelijk de bevolkingsomvang van de gemeente waar een kandidaat woont. Het electorale kapitaal verbonden aan een lokaal mandaat neemt toe met de grootte van de gemeente. Hoe populair een burgemeester ook mag zijn, als zijn of haar gemeente klein is, zal die populariteit weinig verschil maken voor het resultaat in de hele kieskring. Het zijn vooral de burgemeesters en schepenen van de grotere steden die aantrekkelijke kandidaten zijn voor de partijen. We verwachten met andere woorden dat er een significant interactie-effect zal zijn tussen de omvang van de gemeente en het lokale mandaat: hoe groter de gemeente is, des te sterker het effect van het lokale mandaat op de kans om een verkiesbare plaats te krijgen.

Maar zelfs los daarvan mogen we verwachten dat de bevolkingsomvang een rol zal spelen in het selectieproces. In proportionele systemen zal het selectoraat normaal gezien streven naar een zekere geografische spreiding op de lijsten. Die spreiding kan nooit perfect zijn. Het aantal plaatsen op de lijst is hoe dan ook beperkt en dat geldt des te meer voor de verkiesbare plaatsen. Bij het streven naar een geografisch evenwicht kunnen de partijen twee alternatieve strategieën volgen (Maddens & Put, 2011; Put *et al.*, 2011). De bevolkingsstrategie impliceert dat de gemeenten vertegenwoordigd worden naargelang hun omvang. Een grote stad die bijvoorbeeld 25 procent van de totale omvang van de kieskring uitmaakt, zal volgens die benadering ongeveer een vierde van de plaatsen toebedeeld krijgen. Het alternatief is de gemeentestrategie. Die houdt in dat het aantal op de lijst vertegenwoordigde gemeenten wordt gemaximaliseerd. Deze strategie is nadelig voor de grotere gemeenten, aangezien zij vaak slechts één kandidaat op de lijst toegewezen krijgen, ongeacht hun omvang.

Het is moeilijk te voorspellen wat de relatie zal zijn tussen bevolkingsomvang van de woonplaats en de kans op een verkiesbare plaats voor de kandidaat. Dit zal immers afhangen van de geografische strategie waarvoor de partij kiest bij de

selectie van de verkiesbare plaatsen. Indien de partij de gemeentestrategie volgt, dan zullen politici van de grotere gemeenten eerder een kleinere kans hebben op selectie. Er zullen veel potentiële kandidaten zijn, gezien de grote omvang van de gemeente, maar hoogstens één van de kandidaten zal worden gekozen. Indien de partij de bevolkingsstrategie volgt, verwachten we geen significant effect. Een grotere stad zal meer verkiesbare kandidaten hebben, maar dat zal zich niet vertalen in een hogere kans op het individuele niveau, omwille van het hogere aantal aspirant-kandidaten uit grotere gemeenten. De relatie tussen bevolkingsomvang en de kans op selectie voor een realistische plaats kan dus beschouwd worden als een indicator van de dominante geografische strategie binnen de partijen.

3. Verkiesbare plaatsen

Of een plaats op de lijst als verkiesbaar wordt beschouwd hangt af van het kiesstelsel en van de sterkte van de partij in de kieskring (Rahat & Hazan, 2010). In geslotenlijst-PR-systemen volstaat het om te bepalen hoeveel zetels een partij verwacht te winnen in een bepaalde kieskring. Indien een partij realistisch gezien vier zetels kan behalen, kunnen de eerste vier plaatsen op de lijst als verkiesbaar worden beschouwd. In een open- of halfopenlijst-PR-systeem is deze oefening een stuk moeilijker. Hier moeten we immers rekening houden met de wijze waarop de verkozen kandidaten worden aangeduid en de mate waarin de voorkeurstemmen daarbij doorwegen. Op basis van hun ervaring bij vorige verkiezingen weten de partijen doorgaans zeer goed welke plaatsen op de lijst als verkiesbaar kunnen worden beschouwd.

België heeft een halfopenlijst-PR-systeem met relatief grote kieskringen. Kiezers kunnen zowel een lijststem als één of meer voorkeurstemmen uitbrengen op kandidaten van eenzelfde kieslijst. Kandidaten die een bepaald kiescijfer behalen zijn rechtstreeks verkozen. Vervolgens worden de lijststemmen overgedragen naar de hoogstgeplaatste niet-verkozen kandidaten, tot het vooropgestelde kiescijfer is behaald. Het systeem kan als quasi-gesloten worden beschouwd, omdat de zeteltoewijzing in de praktijk grotendeels wordt bepaald door de lijstvolgorde. Dat komt enerzijds door de bevoordeling van de hoogstgeplaatste kandidaten bij de overdracht van lijststemmen en anderzijds door de gewoonte van de kiezers om hun stem uit te brengen op de hoogst gerangschikte kandidaten. Daardoor was het lange tijd zo goed als onmogelijk om verkozen te geraken buiten de nuttige volgorde (Fiers, 2009). Recentelijk is het aantal verkozenen buiten de nuttige volgorde echter toegenomen. Dat komt vooreerst doordat kiezers steeds vaker een voorkeurstem uitbrengen. Daarnaast werd vanaf de verkiezingen van 2003 het aantal over te

dragen lijststemmen gehalveerd. Kandidaten die erin slagen om buiten de nuttige volgorde verkozen te raken zijn vaak lijstduwers (Wauters *et al.*, 2004). Partijen plaatsen geregeld zeer populaire politici op deze laatste en daardoor zeer zichtbare plaats. Verder werkt het Belgisch kiessysteem met een lijst van opvolger-kandidaten naast de effectieve kandidaten. De opvolger-kandidaten worden gerangschikt naargelang hun aantal voorkeurstemmen, na overdracht van de lijststemmen. Ministers of staatssecretarissen worden in het parlement vervangen door een opvolger. Mede als gevolg daarvan is de eerste plaats op de lijst van opvolgers eveneens een zeer belangrijke en verkiesbare plaats.

Een kwalitatieve analyse van de kandidatenselectieprocedures binnen Belgische politieke partijen (Put & Maddens, 2011) bevestigt dat het selectoraat formeel het onderscheid maakt tussen verschillende categorieën van plaatsen op de lijst. Partijen baseren zich daarbij hoofdzakelijk op het vorige verkiezingsresultaat. Indien een partij bijvoorbeeld vier zetels behaalt in een bepaalde kieskring, zijn de eerste vijf plaatsen op de lijst normaal gezien verkiesbaar bij de volgende verkiezingen. Maar ook de laatste plaats op de lijst van effectieve kandidaten en de eerste plaats op de lijst van opvolgers is potentieel verkiesbaar, omwille van de hogervermelde redenen. Als verkiesbaar kunnen dus worden beschouwd: evenveel plaatsen bovenaan de lijst als het bij de vorige verkiezingen behaalde aantal zetels plus één, de laatste plaats en de eerste opvolgersplaats.

4. Data en methode

De vooropgestelde hypothesen worden getoetst op basis van de gegevens over de kandidaten voor de verkiezing van de Kamer van Volksvertegenwoordigers in 1999, 2003, 2007 en 2010. De analyse is beperkt tot de Vlaamse partijen die aan elk van deze verkiezingen hebben deelgenomen (CVP/CD&V, Open VLD/VLD, SP.A, Agalev/Groen! en Vlaams Blok/Belang). Het meten van de variabele campagne-ervaring vereist uiteraard een zekere continuïteit. Daarom is het aangewezen om partijen (LDD, Volksunie en N-VA) die niet voor elk van de vier verkiezingen lijsten hebben ingediend buiten beschouwing te laten.¹ Strikt genomen zijn de analyse-eenheden de kandidaatstellingen en niet de kandidaten. Uiteraard zijn heel wat politici keer op keer kandidaat. Maar daarnaast kan een politicus zich bij één enkele verkiezing twee keer kandidaat stellen, namelijk als effectieve kandidaat en kandidaat-opvolger. De analyse heeft betrekking op in totaal 3224 kandidaatstellingen.

Afhankelijke variabele is het al dan niet bekleden van een verkiesbare plaats op de lijst. Onafhankelijke variabelen zijn: geslacht, leeftijd, beroep, *incumbency*, lokale mandaten, campagne-ervaring en de bevolkingsomvang van de gemeente.

Om het eventuele curvilineaire effect van leeftijd te kunnen vatten, wordt leeftijd behandeld als een categorische variabele met vijf leeftijdscategorieën (zie tabel 1). Voor het beroep maken we een onderscheid tussen de volgende zes categorieën: niet-actieven, zelfstandigen/vrije beroepen, arbeiders, bedienden/kaderleden, ambtenaren en partij- of kabinetsmedewerkers. *Incumbents* zijn kandidaten die al parlementslid of minister zijn op het moment van de verkiezing op het regionale, federale of Europese niveau. Wat de lokale mandaten betreft maken we een onderscheid tussen burgemeesters, schepenen, gemeenteraadsleden en kandidaten zonder een lokaal mandaat. Elk van deze lokale mandaten kan gecumuleerd worden met een parlementair mandaat.

De campagne-ervaring meten we door het aantal kandidaatstellingen op te tellen sinds de verkiezingen van 1987. Daarbij werd rekening gehouden met de kandidaatstellingen voor de Kamer van Volksvertegenwoordigers, de Senaat, het Vlaams en het Brussels Hoofdstedelijk Parlement.² Uiteraard is de campagne-ervaring gemiddeld lager bij de vroegere verkiezingen dan bij de latere, gewoonweg omdat er minder eerdere verkiezingen in rekening worden gebracht. Om hiervoor te controleren delen we het werkelijke aantal kandidaatstellingen door het potentiële aantal kandidaatstellingen gegeven het aantal in rekening gebrachte verkiezingen. Dat aantal varieert van drie (voor de kandidaten bij de verkiezingen van 1999) tot 8 (bij de verkiezingen van 2010). Campagne-ervaring is een continue variabele in de analyses. Ten slotte is er een onafhankelijke variabele op een hoger niveau, namelijk de bevolkingsomvang van de gemeente waar de kandidaat woont. Om de interpretatie van de resultaten te vergemakkelijken, wordt deze variabele gestandaardiseerd. Door de toevoeging van deze gemeentevariabele krijgt de dataset een hiërarchische structuur. Daardoor is het aangewezen om te werken met *multilevel*-analyse. Bij klassieke technieken zou immers de correlatie tussen kandidaten uit dezelfde gemeente niet worden ingecalculleerd, met inaccuraat geschatte parameters en standaardfouten tot gevolg. Een *multilevel*-model daarentegen houdt rekening met de *intra-class*-correlatie en de variantie tussen gemeenten (Welkenhuysen-Gybels & Loosveldt, 2002). Aangezien de afhankelijke variabele binair is, gebruiken we een *multilevel* logistische regressieanalyse. In het geval van een binaire afhankelijke variabele is de relatie tussen variabelen niet lineair maar eerder non-lineair en is de variantie heteroscedastisch (Gelman & Hill, 2006). Verder is er een maatstaf nodig voor de proportie variantie op het niveau van de gemeenten. In standaard *multilevel*-regressiemodellen baseert men zich hiervoor op de *intra-class*-correlatie (ICC). De ICC is gemakkelijk te berekenen door de proportie variantie op het macroniveau te delen door de totale gezamenlijke variantie op het micro- en macroniveau. In binomiale modellen is deze maatstaf echter niet beschikbaar. Daarom veronderstellen we een standaard logistische verdeling, waarbij het microniveau van de individuele kandidaten een vaste variantie heeft van $\pi^2/3$ of 3.29 (Snijders & Bosker, 1999).

5. Analyse

We bekijken eerst de bivariate relaties tussen de afhankelijke variabele en de hierboven omschreven onafhankelijke variabelen. Tabel 1 geeft de verdeling weer van de verkiesbare en de onverkiesbare plaatsen over de verschillende categorieën van de eerder besproken variabelen. De plaats op de lijst (verkiesbaar/onverkiesbaar) wordt hier dus gebruikt als onafhankelijke variabele. 23,3% van de kandidaten kan als verkiesbaar worden beschouwd (onderste rij). Niet-actieven (studenten, gepensioneerden en werklozen) blijken ondervertegenwoordigd bij de verkiesbare kandidaten (4,4% tegenover 12,5% bij de onverkiesbare kandidaten). Maar het zijn vooral de arbeiders die amper geselecteerd worden voor verkiesbare plaatsen. Slechts 1,9% van deze plaatsen wordt bezet door een arbeider. Arbeiders zijn ook sterk ondervertegenwoordigd bij de andere kandidaten. Slechts 3,1% van alle kandidaten is arbeider. Het probleem is dus niet zozeer dat arbeiders niet worden geselecteerd, maar dat er blijkbaar een zeer beperkt aanbod is van beschikbare kandidaten uit deze beroepscategorie. Partij- en kabinetmedewerkers zijn sterk oververtegenwoordigd bij de verkiesbare kandidaten (14,7%), tegenover slechts 5,7% bij de onverkiesbare kandidaten. Ook de samenhang met de leeftijd is significant, maar het verschil is kleiner. Enkel de jongste (9,5%) en de oudste (4,3%) leeftijdsgroepen zijn licht ondervertegenwoordigd bij de verkiesbare kandidaten.

Zoals verwacht worden de uittreedende parlementsleden sterk bevoordeeld door het selectoraat. De helft van de realistische kandidaten is parlements lid, tegenover slechts 7,2% bij de niet-verkiesbare kandidaten. Dit wordt weerspiegeld in het significante verband met campagne-ervaring (F -score = 504.43, $p < 0.001$). Verkiesbare kandidaten hebben gemiddeld meer kandidaatstellingen op de teller staan dan niet-verkiesbare kandidaten. Verkiesbare kandidaten waren al kandidaat bij gemiddeld 45,5% van de voorgaande verkiezingen, de niet-verkiesbare slechts in 20,2%. Wat de lokale mandaten betreft valt vooral het relatief hoge aantal burgemeesters op bij de verkiesbare kandidaten: 13,6% van de verkiesbare plaatsen wordt bekleed door burgemeesters, tegenover slechts 4,7% van de niet-verkiesbare plaatsen. Schepenen of gemeenteraadsleden daarentegen lijken minder bevoordeeld te worden. Verder stellen we vast dat kandidaten op verkiesbare plaatsen in gemeenten wonen met een significant grotere bevolkingsomvang (70465) dan de kandidaten op niet-verkiesbare plaatsen (52217) (F -score = 21.98, $p < 0.001$).

TABEL 1. Bivariate analyse van verkiesbare/onverkiesbare plaatsen op de Vlaamse kieslijsten (1999-2010).

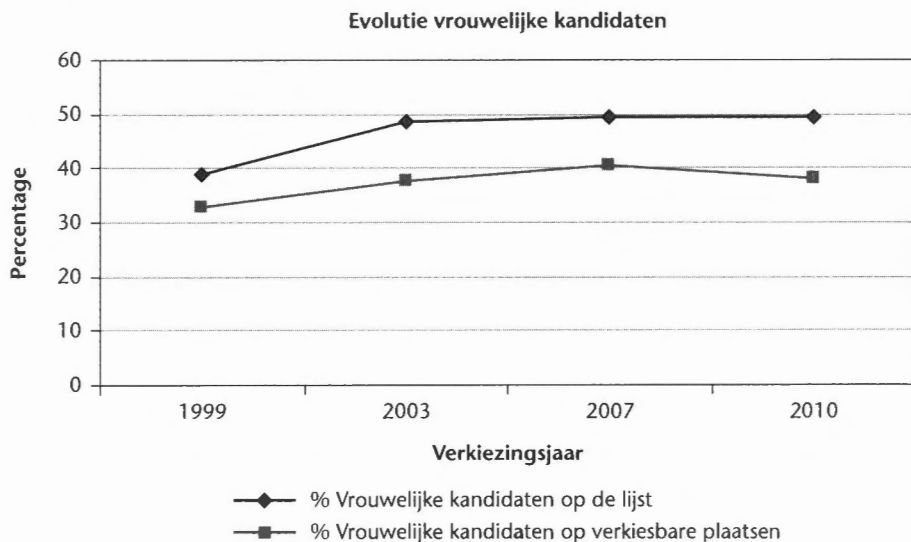
	Verkiesbare plaats	Onverkiesbare plaats	Alle kandidaten	χ^2
Geslacht				38.470***
M	63.13	50.37	53.43	
F	36.87	49.63	46.57	
Beroep				135.198***
Niet-actieve	4.37	12.49	10.67	
Zelfstandige/vrij beroep	35.66	23.85	26.51	
Arbeider	1.89	3.46	3.11	
Bediende/kaderlid	28.38	37.95	35.80	
Ambtenaar	13.10	14.82	14.43	
Partij-/kabinetsmedewerker	14.70	5.74	7.76	
Leeftijd				44.139***
- 30	9.49	17.60	15.64	
31-40	26.14	27.04	26.82	
41-50	38.62	30.85	32.73	
51-60	21.46	17.97	18.81	
60+	4.29	6.54	6.00	
Incumbency				746.343***
Incumbent	49.94	7.18	17.43	
Niet-incumbent	50.06	92.82	82.57	
Local-level incumbency				86.31***
Burgemeester	13.58	4.73	6.85	
Schepen	12.68	13.74	13.49	
Gemeenteraadslid	38.94	35.60	36.45	
Geen lokaal mandaat	34.80	45.92	43.26	
N	773	2451	3324	

Sign.: * $p < 0.05$; ** $p < 0.01$; *** $p < 0.001$.

De laatste kolom geeft de χ^2 -scores weer.

Het feit dat er tijdens de onderzochte periode in stappen een vrij strenge quotawetgeving werd ingevoerd maakt het interessant om de bivariate relatie met geslacht wat nader te bekijken. Over het algemeen zien we dat vrouwen sterk ondervertegenwoordigd zijn bij de verkiesbare kandidaten: slechts 36,9% van alle verkiesbare plaatsen wordt door een vrouw bekleed, tegenover 49,6% van alle onverkiesbare plaatsen. Het effect van de quotaregulering wordt duidelijk als we die procenten opsplitsen per verkiezing (figuur 1). Terwijl er in 1999 nog een substantieel verschil bestond tussen het aantal vrouwelijke en mannelijke kandidaten op de lijsten, verdwijnt dat onevenwicht uiteraard op het moment (in 2003) dat de genderpariteit wettelijk wordt opgelegd. Dit leidt tot een toename van het aantal vrouwen bij de verkiesbare kandidaten (van 32,8% in 1999 naar 37,6% in 2003) maar die is te beperkt om de vertekening weg te werken. In 2007 stijgt het aantal vrouwen op verkiesbare plaatsen tot 40,7%, wellicht als gevolg van de invoering van de pariteit voor de hoogste twee plaatsen. Sinds 2007 schommelt het percentage vrouwen bij de verkiesbare kandidaten rond de 40%. Anders bekeken: van alle mannelijke kan-

didaten stond in 2010 26,8% op een verkiesbare plaats, tegenover slechts 16,8% van alle vrouwelijke kandidaten. Samengevat heeft de stapsgewijze invoering van quotawetgeving de *gender bias* niet volledig doen verdwijnen.

FIGUUR 1. Evolutie vrouwelijke kandidaten op de lijsten en op verkiesbare plaatsen bij de Kamerverkiezingen (1999-2010).

De resultaten van een *multilevel* logistisch regressie-analyse met *fixed effects* worden weergegeven in tabel 2. Dit model schat de simultane impact van de bovenvermelde onafhankelijke variabelen op de kans om een verkiesbare plaats op de lijst in de wacht te slepen. In model 1 worden de individuele socio-economische en politieke achtergrondvariabelen toegevoegd aan het model.

De multivariate analyse bevestigt dat een partij- of kabinetsmedewerker meer kans maakt om te worden geselecteerd. Die kans wordt vermenigvuldigd met 1.9083 indien de kandidaat een functie uitoefent of heeft uitgeoefend in de partij of in een ministerieel kabinet. Ook zelfstandigen hebben een streepje voor. Het negatieve effect voor de niet-actieven daarentegen verdwijnt in het *multilevel*-model, waarschijnlijk omdat er nu gecontroleerd wordt voor leeftijd en omdat een groot deel van deze groep kandidaten bestaat uit gepensioneerden. In vergelijking met de referentiegroep van kandidaten van middelbare leeftijd hebben oudere kandidaten een kleinere kans om geselecteerd te worden als verkiesbare kandidaat. Anderzijds is het niet zo dat die kans voor jongere kandidaten significant slinkt.

TABEL 2. Parameterschattingen van een logistisch multilevel-model met de kans op een verkiesbare plaats als afhankelijke variabele.

	Model 0	Model 1	Model 2	Model 3
Fixed effects				
Intercept	3.8543*** (0.065)	8.7969*** (0.828)	8,3045*** (0.829)	6.8675*** (0.838)
Socio-economische variabelen				
Geslacht				
Man		1.5244 (0.5219)	1.5232 (0.523)	1.4711 (0.523)
Vrouw		(ref)	(ref)	(ref)
Verkiezingsjaar				
2003		0.3518*** (0.188)	0.3480*** (0.189)	0.3486*** (0.189)
2007		0.3914*** (0.192)	0.3862*** (0.192)	0.3774*** (0.193)
2010		0.4574*** (0.188)	0.4500*** (0.188)	0.4404*** (0.189)
(Referentiecategorie = verkiezing 1999)				
Beroep				
Niet-actieve		0.6395 (0.243)	0.6407 (0.243)	0.6488 (0.244)
Zelfstandige/vrij beroep		1.3977** (0.125)	1.3896** (0.125)	1.4167** (0.126)
Arbeider		0.6736 (0.354)	0.6684 (0.354)	0.6878 (0.355)
Ambtenaar		0.9527 (0.162)	0.9498 (0.162)	0.9659 (0.163)
Partij-/kabinetsmedewerker		1.9083*** (0.188)	1.8842*** (0.188)	1.9217*** (0.189)
(Referentiecategorie = Bediende/kaderlid)				
Leeftijd				
-30		0.9403 (0.174)	0.9365 (0.174)	0.9340 (0.175)
31-40		1.0082 (0.132)	0.9862 (0.132)	1.0007 (0.132)
41-50		(ref)	(ref)	(ref)
51-60		0,7516 (0.147)	0.7498 (0.148)	0.7467* (0.148)
60+		0.4999* (0.280)	0.4943* (0.280)	0.4987* (0.281)
Politieke variabelen				
Incumbency				
Incumbent		8.3345*** (0.138)	8.2351*** (0.138)	8.5165*** (0.139)
Niet-incumbent		(ref)	(ref)	(ref)
Campagne-ervaring		0.2553*** (0.203)	0.2566*** (0.203)	0.2585*** (0.204)
Local-level incumbency				
Burgemeester		2.2109*** (0.207)	2.3101*** (0.208)	2.5475*** (0.227)
Schepen		1.3010 (0.161)	1.3251 (0.161)	1.3134 (0.162)
Gemeenteraadslid		1.1171 (0.121)	1.1280 (0.122)	1.1144 (0.122)
(Referentiecategorie = geen lokaal mandaat)				
Interactie geslacht en verkiezing				
Man x 2003		1.1308 (0.278)	1.1351 (0.279)	1.1375 (0.279)
Man x 2007		0.8356 (0.282)	0.8309 (0.283)	0.8492 (0.283)
Man x 2010		0.5756 (0.284)	0.5748 (0.284)	0.5818 (0.284)
(Referentiecategorie = Man x 1999)				
Gemeentekenmerken				
Bevolkingsomvang (gestandaardiseerd)			0.7341* (0.134)	0.3518** (0.400)
Cross-level interactie-effecten				
Burgemeester x Bevolkingsomvang				1.5411 (0.327)
Schepen x Bevolkingsomvang				1.4323* (0.145)
Gemeenteraadslid x Bevolkingsomvang				1.0136 (0.107)
Intra-class correlatie (%)	12.096	9.974	9.905	9.759
N	3224	3224	3224	3224

Noot: Deze cijfers zijn *odds ratios*, tussen haakjes staan de standaardfouten van de geschatte parameters.

Sign.: * $p < 0.05$; ** $p < 0.01$; *** $p < 0.001$.

Zoals verwacht worden de uittredende parlementsleden het meest bevoordeeld bij de selectie: hun kans op een verkiesbare plaats wordt vermenigvuldigd met 8.3345. Verrassend genoeg heeft campagne-ervaring een negatief effect. Als we controleren voor de andere onafhankelijke variabelen, dan wordt het verband significant negatief. Tegen de verwachtingen in geeft het selectoraat dus niet de voorkeur aan kandidaten die al relatief vaak kandidaat waren in het verleden. Het is kennelijk niet zo dat politici die zich keer op keer kandidaat stellen en op die manier geleidelijk een campagnenetwerk opbouwen, uiteindelijk worden beloond met een realistische lijstplaats. Integendeel, hoe meer ervaring in voorgaande campagnes, des te kleiner de kans is dat men daarvoor wordt beloond. Dit is waarschijnlijk geen causaal effect. Er is vermoedelijk een vaste groep van trouwe kandidaten die keer op keer de onrealistische plaatsen op de lijst vullen, maar niet de ambitie hebben om ooit een zetel in het parlement te behalen. De analyse bevestigt dat burgemeesters een significant grotere kans hebben om geselecteerd te worden als realistische kandidaat. Het bekleden van een ander lokaal mandaat speelt geen rol.

Vrouwen zijn zeer sterk ondervertegenwoordigd bij de uittredende parlementsleden en de burgemeesters, en komen daardoor minder vaak op verkiesbare plaatsen terecht. Van alle burgemeesters die kandidaat waren was slechts 15,8% vrouwen van alle uittredende parlementsleden 31,3%. Het is echter mogelijk dat het gendereffect als dusdanig nog speelde vóór de introductie van een strenge quotawetgeving. Om dat te toetsen voegen we interactie-effecten toe tussen het geslacht en de verschillende verkiezingen, met 2010 als referentiecategorie. Geen enkele van die effecten is echter significant. Dit betekent dat het bivariate gender-effect al in 1999 te wijten was aan het feit dat vrouwen minder vaak schepen of burgemeester zijn. We zien wel dat het verkiezingsjaar zelf telkens een significant effect heeft, maar dat komt doordat er in 1999 meer verkiesbare plaatsen waren, omdat de verkiezingen toen nog in kleinere niet-provinciale kieskringen werden georganiseerd.

In model 2 wordt de enige verklarende variabele op een geaggregeerd niveau (grootte van de gemeente) toegevoegd. In tegenstelling tot wat de bivariate resultaten lieten zien, heeft de gestandaardiseerde bevolkingsomvang eerder een klein negatief effect op de kans op een verkiesbare plaats. Hoe kleiner de omvang van de woonplaats, des te groter de kans dat de kandidaat een verkiesbare plaats krijgt. Dit resultaat doet vermoeden dat de partijen eerder een gemeentestrategie volgen: ze streven ernaar dat de verkiesbare kandidaten uit zoveel mogelijk verschillende gemeenten komen. Het gevolg is dat kandidaten uit kleinere gemeenten een voordeel hebben ten opzichte van kandidaten uit grotere steden.

Indien de kandidaat een lokaal mandaat heeft, speelt bevolkingsomvang een totaal verschillende rol. De hypothese was dat het effect van een lokaal mandaat zou interageren met de bevolkingsomvang: hoe groter de bevolkingsomvang, des te meer het lokaal mandaat een verschil maakt in het selectieproces. Om deze

hypothese te toetsen voegen we een *cross-level* interactie-effect toe tussen de twee vernoemde variabelen (model 3). De interactie met het schepenmandaat is significant, maar de interactie met de overige lokale mandaten is dat niet. Blijkbaar maakt een schepen meer kans om te worden geselecteerd als hij of zij uit een grotere gemeente komt. Een burgemeester daarentegen heeft altijd meer kans, ongeacht de grootte van zijn of haar gemeente.

6. Conclusie

De samenstelling en representativiteit van het parlement wordt voor een stuk bepaald door het kandidatenselectieproces binnen de politieke partijen. Vooral de selectie van verkiesbare kandidaten is cruciaal. Om te achterhalen welke criteria de partijen daarbij hanteren, kunnen we een vergelijking maken tussen de verkiesbare en de onverkiesbare kandidaten. We deden die analyse voor de Vlaamse kandidaten bij de Belgische Kamerverkiezingen in de periode 1999-2010.

Een deel van de vooropgestelde hypothesen werd bevestigd. Het selectoraat heeft een uitgesproken voorkeur voor uittreedende parlamentsleden en ministers, voor burgemeesters, en kiest niet gemakkelijk oudere kandidaten. Het selectoraat prefereert ook kandidaten die eerder voor de partij of voor een ministerieel kabinet werkten. Geslacht heeft geen effect. De ondervertegenwoordiging van vrouwen bij de verkiesbare kandidaten heeft vooral te maken met het feit dat de *incumbents* en burgemeesters overwegend mannelijk zijn. Andere resultaten waren verrassend. Campagne-ervaring heeft vreemd genoeg een negatief effect op de kans om een verkiesbare plaats te krijgen. De aanhouder wint blijkbaar niet. Vermoedelijk gaat het hier echter om een groep vaste 'opvul'-kandidaten die zich telkens ter beschikking stellen maar geen politieke ambitie hebben.

De grootte van de woonplaats beïnvloedt het selectieproces op een complexe manier. Het door een lokaal mandaat gegenereerde electorale kapitaal wordt mee bepaald door de omvang van de gemeente waar de kandidaat woont. De hypothese dat het selectoraat vooral de voorkeur geeft aan lokale mandatarissen uit grote gemeenten werd bevestigd voor de schepenen. Burgemeesters daarentegen hebben echter altijd een voetje voor, ongeacht de grootte van hun gemeente. Blijkbaar wordt de functie van burgemeester door de partijen zo hoog ingeschat dat deze kandidaten altijd de voorkeur krijgen, al zijn ze slechts burgemeester van een kleine gemeente. Wanneer we controleren voor lokale mandaten, dan heeft bevolkingsomvang een negatief effect op de kans op een verkiesbare plaats. Dat komt waarschijnlijk doordat politieke partijen een gemeentestrategie volgen bij het streven naar een geografische spreiding voor de verkiesbare plaatsen. Zij streven niet naar een proportionele vertegenwoordiging van gemeenten, maar proberen het

aantal vertegenwoordigde gemeenten te maximaliseren. Dit speelt in het voordeel van de kandidaten uit kleinere gemeenten.

In dit artikel hebben we de kandidaten *gepooled* in één grote dataset. Op die manier verkrijgen we een gemiddeld resultaat dat abstractie maakt van de mogelijke verschillen tussen de partijen. We weten echter dat de partijen uiteenlopende selectieprocedures hanteren, die mogelijk voor variatie zorgen in het profiel van de geselecteerde kandidaten (Rahat & Hazan, 2010). De grote uitdaging voor het vervolgonderzoek is dan ook het toevoegen van verklarende variabelen op het niveau van de partijen.

In afwachting daarvan kunnen we toch al een aantal voorzichtige ‘adviezen’ formuleren. Als je parlementslid wil worden, dan zal je maar beter uittredend parlementslid zijn, of burgemeester, of schepen van een grote gemeente. Maar het helpt ook als je eerst een tijdje voor de partij hebt gewerkt. Stel je politieke ambities vooral niet te lang uit: als je een jaartje ouder wordt, slinken je kansen zienderogen. En wees vooral niet zo naïef om te denken dat de partij je uiteindelijk wel zal belonen voor de vele keren dat je als onverkiesbare kandidaat campagne hebt gevoerd.

Noten

1. Aangezien N-VA in 2007 een kartel vormde met CD&V en in 1999 nog niet in zijn huidige hoedanigheid als partij deelnam aan de Kamerverkiezingen, werd de Vlaams-nationalistische partij niet opgenomen in de analyse. Er werd echter wel rekening gehouden met de eventuele campagne-ervaring van de N-VA kandidaten op de kartellijsten in 2007. Het is immers niet uitgesloten dat een deel van deze kandidaten reeds op een lijst van de VU of een andere partij kandideerde.
2. De kandidaatstellingen voor het Europees Parlement werden hier niet in rekening gebracht.

Bibliografie

- Aaronovitch, S. (1961). *The Ruling Class*. London: Lawrence and Wishart.
- Bernhardt, D. & Ingberman, D. (1985). Candidate Reputations and the Incumbency Effect, *Journal of Public Economics*, 27 (1), 47-67.

- Best, H. & Cotta, M. (2000). *Parliamentary Representatives in Europe 1848-2000: Legislative Recruitment and Careers in Eleven European Countries*. Oxford: Oxford University Press.
- Bille, L. (2001). Democratizing a Democratic Procedure: Myth or Reality?, *Party Politics*, 7 (3), 363-380.
- Blais, A., Gidengil, E., Dobrzinska, A., Nevitte, N. & Nadeau, R. (2003). Does the Local Candidate Matter? Candidate Effects in the Canadian Election of 2000, *Canadian Journal of Political Science*, 36 (3), 657-664.
- Bochel, J. & Denver, D. (1983). Candidate Selection in the Labour Party: What the Selectors Seek, *British Journal of Political Science*, 13 (1), 45-69.
- Cairney, P. (2007). The Professionalisation of MPs: Refining the 'Politics-Facilitating' Explanation, *Parliamentary Affairs*, 60 (2), 212-233.
- Cox, G. & Katz, J. (1996). Why Did the Incumbency Advantage in U.S. House Elections Grow?, *American Journal of Political Science*, 40 (2), 478-497.
- De Winter, L. (1988). Belgium: Democracy or Oligarchy? In M. Gallagher & M. Marsh (Eds.), *Candidate Selection in Comparative Perspective: The Secret Garden of Politics* (pp. 20-46). London: Sage.
- De Winter, L. & Brans, M. (2003). Belgium: Political Professionals and the Crisis of the Party State. In J. Borchert & J. Zeiss, J. (Eds.), *The Political Class in Advanced Democracies* (pp. 45-66). Oxford: Oxford University Press.
- Diaz, M. (2005). *Representing Women? Female Legislators in West European Parliaments*. Colchester: ECPR Press.
- Fiers, S. (2009). *De Spelregels van de Democratie. Kiesstelsels en Politieke Systemen in Europa*. Brussel: ASP.
- Gallagher, M. (1988). Introduction. In M. Gallagher & M. Marsh (Eds.), *Candidate Selection in Comparative Perspective: The Secret Garden of Politics* (pp. 1-19). London: Sage.
- Gallagher, M. (1988). Conclusion. In M. Gallagher & M. Marsh (Eds.), *Candidate Selection in Comparative Perspective: The Secret Garden of Politics* (pp. 236-283). London: Sage.
- Gelman, A. & Hill, J. (2006). *Data Analysis Using Regression and Multilevel/Hierarchical Models*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gelman, A. & King, G. (1990). Estimating Incumbency Advantage without Bias, *American Journal of Political Science*, 34 (4), 1142-1164.
- Hoffman, K., Palmer, C. & Gaddie, R. (2001). Candidate Sex and Congressional Elections, *Women & Politics*, 23 (1-2), 37-58.
- Holland, M. (1987). British Political Recruitment: Labour in the Euro-Elections of 1979, *British Journal of Political Science*, 17 (1), 53-70.
- Jones, M. (1996). Increasing Women's Representation via Gender Quotas: the Argentine Ley de Cupos, *Women & Politics*, 16 (4), 75-98.

- Liang, C. (2011). Is There an Incumbency Advantage or Cost of Ruling in Proportional Election Systems?, *Public Choice*, published online.
- Lundell, K. (2004). Determinants of Candidate Selection: The Degree of Centralization in Comparative Perspective, *Party Politics*, 10 (1), 25-47.
- Maddens, B. & Put, G. (2011). Maken Sterke Lijsten een Verschil? Een Analyse van de Lijsten bij de Federale en Regionale Verkiezingen in het Vlaams Gewest (2003-2010), *Res Publica*, 53 (2), 165-188.
- Marsh, M. (1987). Electoral Evaluations of Candidates in Irish General Elections 1948-82, *Irish Political Studies*, 2 (1), 65-76.
- Matland, R. & Studlar, D. (1996). The Contagion of Woman Candidates in Single-Member District and Proportional Representation Electoral Systems: Canada and Norway, *The Journal of Politics*, 58 (3), 707-733.
- Matthews, D. & Valen, H. (1999). *Parliamentary Representation: The Case of the Norwegian Storting*. Columbus: Ohio State University Press.
- Meier, P. (2004). De Kracht van de Definitie: een Vergelijking van Quotawetten in Argentinië, België en Frankrijk, *Res Publica*, 46 (1), 80-100.
- Miller, J. & Krosnick, J. (1998). The Impact of Candidate Name Order on Election Outcomes, *The Public Opinion Quarterly*, 62 (3), 291-330.
- Narud, H., Pedersen, M. & Valen, H. (2002). Parliamentary Nominations in Western Democracies. In H. Narud, M. Pedersen & H. Valen (Eds.), *Party Sovereignty and Citizen Control* (pp. 9-26). Odense: University Press of Southern Denmark.
- Norris, P. (1997). *Passages to Power: Legislative Recruitment in Advanced Democracies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Norris, P. & Lovenduski, J. (1993). Gender and Party Politics in Britain. In J. Lovenduski & P. Norris (Eds.), *Gender and Party Politics* (p. 35-59). London: Sage.
- Norris, P. & Lovenduski, J. (1995). *Political Recruitment: Gender, Race and Class in the British Parliament*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Obler, J. (1970). Intraparty Democracy and the Selection of Parliamentary Candidates: The Belgian Case, *British Journal of Political Science*, 4 (2), 163-185.
- Phillips, A. (1995). *The Politics of Presence*. Oxford: Oxford University Press.
- Put, G. & Maddens, B. (2011). *De Lijstvormingsprocedures van Vlaamse Politieke Partijen: Onderzoeksnota*. Leuven: Centre for Political Research.
- Put, G., Verleden, F., Maddens, B. & Vanlangenakker, I. (2011). De Geografische Spreiding van Kandidaten op de Vlaamse Kieslijsten (2003-2010), *Samenleving en Politiek*, 18 (5), 60-72.
- Putnam, R. (1976). *The Comparative Study of Political Elites*. New Jersey: Prentice Hall.
- Rahat, G. & Hazan, R. (2001). Candidate Selection Methods: An Analytical Framework, *Party Politics*, 7 (3), 297-322.
- Rahat, G. & Hazan, R. (2010). *Democracy Within Parties: Candidate Selection Methods and Their Political Consequences*. Oxford: Oxford University Press.

- Ranney, A. (1981). Candidate Selection. In D. Butler, H. Penniman & A. Ranney (Eds.), *Democracy at the Polls: A Comparative Study of Competitive National Elections*, (pp. 57-106). Washington D.C.: AEI Publications.
- Ross, J. (1955). *Elections and Electors*. London: Eyre and Spottiswoode.
- Seligman, L. (1971). *Recruiting Political Elites*. New York: General Learning Press.
- Shugart, M., Valdini, M. & Suominen, K. (2005). Looking for Locals: Voter Information Demands and Personal Vote-Earning Attributes of Legislators under Proportional Representation, *American Journal of Political Science*, 49 (2), 437-349.
- Snijders, T. & Bosker, R. (1999). *Multilevel Analysis: An Introduction to Basic and Advanced Multilevel Modeling*. London: Sage.
- Tavits, M. (2010). Effect of Local Ties on Electoral Success and Parliamentary Behavior, *Party Politics*, 16 (2), 215-235.
- Valen, H. (1988). Norway: Decentralization and Group Representation. In M. Gallagher & M. Marsh (Eds.), *Candidate Selection in Comparative Perspective: The Secret Garden of Politics* (pp. 210-235). London: Sage.
- Van Dunk, E. (1997). Challenger Quality in State Legislative Elections, *Political Research Quarterly*, 50 (4), 793-807.
- Wauters, B., Weekers, K. & Pilet, J. (2004). Het Gebruik van de Voorkeurstem bij de Regionale en Europese Parlementsverkiezingen van 13 Juni 2004, *Res Publica*, 46 (2-3), 377-412.
- Welkenhuysen-Gybels, J. & Loosveldt, G. (2002). *Regressieanalyse: een Introductie in de Multivariabelenanalyse*. Leuven: Acco.